

УДК 78.01:378.14

Василь ПРОЦЮК,

кандидат педагогічних наук, заступник директора з виховної роботи
педагогічного коледжу Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (Україна, Чернівці) as7@ukr.net

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті йдеться про культурологічний аспект підготовки майбутнього педагога. Зазначається, що він передбачає спрямування на системне вдосконалення культури знань та культури спілкування, культури мислення та культури поведінки з метою всебічної фахової підготовки майбутнього фахівця.

Ключові слова: підготовка майбутнього вчителя музики, культура, культурологія.

Лит. 10.

Vasyl PROTSIUK,

Ph.D. in Education, Deputy Director for Educational Work Teachers College
Chernivtsi Yuriy Fedkovich National University
(Ukraine, Chernivtsi) as7@ukr.net

CULTUROLOGICAL ASPECTS OF THE FUTURE MUSIC TEACHER PREPARATION

The culturological aspect of the future teachers preparation is the article's object. It is pointed out that it provides orientation on system improvement of knowledge culture and communication culture, intellection culture and behavior culture for the purpose of future professionals comprehensive training.

Key words: the future music teacher preparation, culture, culturology (cultural studies).

Ref. 10.

Васи́лий ПРОЦЮ́К,

кандидат педагогических наук, заместитель директора по воспитательной
работе педагогического колледжа Черновицкого национального университета
имени Юрия Федьковича (Украина, Черновцы) as7@ukr.net

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

В статье рассматривается культурологический аспект подготовки будущего педагога. Отмечается, что он предусматривает системное совершенствование культуры знаний и культуры общения, культуры мышления и культуры поведения с целью всесторонней профессиональной подготовки специалиста.

Ключевые слова: подготовка будущего учителя музыки, культура, культурология.

Лит. 10.

Постановка проблеми. Закономірності переходу України до ринкової економіки й інтеграції суспільства у європейський і загальносвітовий культурно-освітній простір вимагають модернізації освітньої системи в Україні, фахової підготовки педагогічних

Процюк В. Культурологічні аспекти підготовки майбутнього вчителя...

кадрів, які б забезпечували навчання й виховання підростаючого покоління. Одним із найважливіших способів передачі новим поколінням накопичених людством знань та досвіду є освіта, яка повинна «допомогти сучасній людині побачити світ з позиції цінностей, досягнути своє буття, за яке несе відповідальність» [4, 18]. Вона, на думку І. Зязюна, «набуває нової культуроцентруючої якості», а її основними характеристиками є самоцінність, зростаюча роль у формуванні «людини культури», формування нових систем моральних цінностей, які б наближували людину до природи і соціуму [4, 20].

Г. Філіпчук зазначає, що «фундаментальним завданням освіти є формування громадянських цінностей і переконань». Для цього, на його думку, необхідно, щоб у навчально-виховному процесі навчальних закладів пріоритетними стали виховання патріотизму і громадянських якостей, почуття національної і державної гідності, честі і соціальної справедливості, віротерпимості і толерантності, гуманізму і демократичності, поваги до національних традицій і культур інших народів [10, 203].

У підготовці майбутніх педагогів важливими є не лише передача необхідних професійних знань, умінь і навичок, але і виховання культурної, духовно збагаченої особистості вчителя музики.

Аналіз досліджень. Культурологічні підходи у підготовці фахівців, проблеми духовного становлення майбутніх педагогів знайшли відображення у працях багатьох науковців, зокрема, Г. Васяновича, С. Гончаренка, І. Зязюна, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Отич та інших.

У сучасній психолого-педагогічній науці склалося декілька підходів до визначення сутності професійної підготовки: як засіб приросту індивідуального потенціалу особистості; як розвиток її резервних сил; як розвиток пізнавальної творчої активності на основі оволодіння її загальнонауковими та професійно-значущими знаннями, вміннями й навичками.

Мистецтво, на думку О. Отич, є засобом накопичення, присвоєння та передачі емоційно-почуттєвого досвіду, засобом творчого естетичного пізнання світу [9, 418]. Тому підготовка майбутніх учителів музики тісно пов'язана з культурологічною підготовкою. Для усвідомлення культурологічної складової у системі фахової підготовки майбутніх педагогів важливим є трактування та визначення поняття «культура».

С. Гончаренко зазначає, що «культура» (від латинського cultura – виховання, освіта, розвиток) являє собою «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності». У вузькому розумінні культура розглядається вченим як сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вищі навчальні заклади, клуби, музеї, театри тощо). У широкому розумінні культура, як зазначено в українському педагогічному словнику, визначає рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння ними якоюсь галуззю знань або діяльності [2, 182].

Метою статті є розкриття культурологічних аспектів підготовки майбутніх учителів музики у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Вивченням культури як системи знань про сутність і закономірності її існування та розвитку, способи її пізнання та різні сфери культурного життя займається культурологія.

У передмові до підручника з культурології для студентів вищих навчальних закладів зазначено, що «опанування людської культури можливе лише за умови формування

ціннісного ставлення особистості до дійсності» [5, 13]. Тому сьогодні для освіти важливо створити умови, коли педагог шукає можливості передати свої знання, уміння і навички, поділитися ними (зі студентами, колегами), а студенти добровільно відбирають важливі для себе напрями підготовки та фахові компетенції, які, на їх думку, є необхідними та важливими. Проте знання, не підкріплені морально-духовними цінностями, не стануть у майбутньому позитивними ні для педагога, ні для суспільства.

Національний полікультурний освітній простір, на переконання Г. Філіпчука, можливий лише на основі багатостороннього діалогу культур, їхнього взаємовпливу і взаємозбагачення [10, 204]. Це вказує на необхідність створення у навчальних закладах умов для інтеграційного впливу на формування майбутнього педагога з метою всебічної його підготовки.

Розроблена Л. Масол багатокомпонентна структура компетентностей як результату загальної мистецької освіти складається із взаємопов'язаних і взаємозалежних частин, що утворюють інтегральне ціле. Для нашого дослідження важливими є загальнокультурні (ціннісно-орієнтаційні, художньо-світоглядні) та культуротворчі (етнокультурні, полікультурні, культурно-дозвілєві) компетентності [6, 23].

Ціннісно-орієнтаційні компетентності, як зазначає науковець, передбачають здатність орієнтуватися в художній культурі відповідно до загальнолюдських гуманістичних цінностей, естетичних ідеалів. У свою чергу, художньо-світоглядні формують емоційно-ціннісне ставлення до світу, самовизначення у ньому відповідно до уявлень, інтересів, потреб педагога.

Усвідомлення власної причетності до мистецьких цінностей національної культури, їх вивчення, збагачення і творче використання є індикаторами етнокультурних компетентностей, а здатність до розуміння, інтерпретації та використання художніх цінностей людства – полікультурних. Індикаторами культурно-дозвілєвих компетентностей є здатність особистості до організації продуктивної культурно-дозвілєвої діяльності.

О. Музальов вказує, що професійне і культурне зростання майбутніх фахівців ґрунтується на реалізації певних характеристик, які сприятимуть розвитку їх індивідуальності і визначатимуть уміння та здатність до самореалізації у професійній діяльності. До таких характеристик належать: *когнітивні* – уміння знаходити знання для розв'язання поставлених завдань; *світоглядні* – ціннісні установки, моральна й естетична культура, здатність до оволодіння культурними надбаннями; *організаційні* – здатність усвідомлено ставити мету та домагатися її реалізації, здійснювати аналіз і контроль виконуваної роботи; *комунікативні* – володіння культурною спілкування; *творчі* – прояви творчої уяви, фантазії, неординарного мислення, емоційної та естетичної чутливості [7, 187].

У процесі аналізу програм дисциплін, передбачених навчальним планом для спеціальності «Музичне мистецтво», ми звертали увагу на їх значущість з точки зору їх культурологічного потенціалу для підготовки майбутніх учителів музики. Так, культурологія, українська мова та історія України (за професійним спрямуванням), ритміка і хореографія, українська та світова музична література, українська народна музична творчість, аналіз музичних форм, хорове диригування, хорознавство, хоровий клас та інші, на нашу думку, суттєво посилюють світоглядний, загальнокультурний, творчий та гуманістичний потенціал майбутніх учителів музики. Освоєння цінностей художньої культури, мистецтва – це саме та сфера людської діяльності, яка розвиває універсальні творчі можливості, слугує засобом багатогранного виховання особистості, пробуджує продуктивне мислення, збагачує інтуїцію.

Процюк В. Культурологічні аспекти підготовки майбутнього вчителя...

Мистецтво володіє унікальною здатністю акумулювати соціальний досвід поколінь і перетворює його в особистий досвід кожної людини, розвиваючи при цьому її духовність. Воно має незрівнянні можливості культивувати ті якості і риси особистості, які найбільше відповідають сукупному досвідові всіх часів, основним людським ідеалам.

Досить суттєво, що у процесі розвитку і освоєння художнього фонду людства здійснюється діалог культур, незрима зустріч людей через століття, їх взаємодія з надбаннями попередніх поколінь. Так, при здійсненні зв'язку дисциплін з циклу вільного вибору студентом «Педагогічні технології морально-естетичного виховання молодших школярів засобами музичного фольклору» та «Хроматична сопілка на уроках музики» з предметами «Педагогіка», «Психологія», «Методика музичного виховання», музично-теоретичними дисциплінами та дисциплінами виконавського циклу посилюються культурологічні аспекти і конкретизуються загально-естетичні положення стосовно музичного мистецтва як засобу майбутньої виховної діяльності студентів, що, в свою чергу, дає можливість актуалізувати культурологічні знання і усвідомити важливість цих предметів, їх тісний взаємозв'язок з практикою роботи в загально-освітній школі.

Аналізуючи професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва з позицій культурологічного підходу, наголошуємо на важливості створення необхідних умов для взаємопроникнення й взаємозбагачення культур. Адже в процесі ознайомлення з матеріалом навчальних дисциплін у студентів відбувається усвідомлення відмінностей між культурами, формування толерантного ставлення до культури різних народів, у них пробуджується почуття гордості за свої національні культурні надбання.

Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва спрямований на забезпечення їхньої готовності до музично-педагогічної діяльності на культурологічних засадах, усвідомлення себе як носіїв культури, наділених бажаннями та здатністю виховувати і школярів як носіїв та творців культури. Такий підхід вимагає здійснення виховного впливу на формування духовного світу студентів, їх моральної та естетичної культури через взаємодію різних видів мистецтва (переважно музичного).

Проте перед викладацьким складом постає також завдання підготовки майбутніх педагогів до педагогічної діяльності, яка передбачає: збагачення духовного світу школярів через пізнання досвіду попередніх поколінь; формування у дітей навичок сприймання та розуміння культурних надбань людства впродовж усього життя; пробудження у школярів активного прагнення утверджувати красу у спілкуванні, поведінці, праці; розвиток в учнів уяви, творчих здібностей. Для того, щоб майбутній вчитель музичного мистецтва мав можливість залучати школярів до сприймання і розуміння багатогранності музичної культури, він повинен володіти необхідними загальнолюдськими якостями, фаховими знаннями, уміннями і навичками, і прагнути до постійного самовдосконалення.

Якщо метою навчальної роботи є засвоєння, повторення, закріплення матеріалу, то для мистецької діяльності педагога характерно пережити, оцінити, висловити своє ставлення. У цьому випадку вчитель повинен забезпечити співпереживання, співпрацю, співтворчість, які неможливі без його повноцінної фахової підготовки, у тому числі її культурологічного аспекту.

Нам імпонує розуміння культури й сутності національно-культурної ідентичності людини О. Соґомонова й О. Отич, які стверджують, що культура стає інтегральною лише тоді, коли суспільство досягає успіху, збалансовуючи й гармонізуючи енергію лю-

дей, віддану на служіння Істині (цінності, утворені в результаті когнітивної діяльності), Красі (цінності, отримані в результаті естетичного задоволення) й Добру (цінності, отримані в результаті соціальної адаптації і моралі) [8, 361].

Сучасний світ насичений різноманіттям думок, тверджень, поглядів, і необхідно у стінах навчального закладу навчити майбутніх педагогів самостійно прагнути до їх розуміння, оцінки та виявлення власного ставлення. Педагогам важливо зважати на постійне прагнення і право кожного студента на вияв своєї індивідуальності, неповторності, бажання висловити свою думку, через поведінку зазначити своє ставлення до тієї чи іншої події, явища.

Важливою складовою фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є формування культури спілкування. Його мова повинна бути змістовною, правильною (літературно чистою), емоційно насиченою, виразною і образно багатю. Культура мови є показником духовного багатства кожної людини. Чим досконаліше вона володіє мовою, тим виразніше постає перед суспільством як особистість. Низька культура усного мовлення є свідченням бездуховності.

Стверджуючи необхідність моральної культури і духовної творчості педагога, Г. Васянович наголошує, що «людина як духовна сутність завжди шукає кращого, адже якийсь таємничий голос кличе її до досконалості» [1, 6]. Культурологічна підготовка майбутніх учителів музики здійснюється як у навчальній, так і в позанавчальній час у процесі різноманітних форм через співпрацю з закладами культури та залучення митців різних видів мистецтва тощо.

З метою поглиблення культурологічної складової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва важливо знаходити шляхи інтеграційних зв'язків між усіма навчальними дисциплінами, у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів виокремлювати можливості акцентування саме на культурологічному її аспекті.

Висновки. У навчальному закладі здійснюється не лише фахова підготовка спеціаліста, але й відбувається формування його світогляду, його морально-естетичних, національно-патріотичних, еколого-натуралістичних цінностей тощо. Для розв'язання нагальних проблем сучасної освіти важливим є не стільки засвоєння майбутніми педагогами необхідної суми знань, умінь і навичок, але й урахування культурологічних аспектів підготовки освітян, що передбачає формування у студентів загальної і педагогічної культури, життєвих цінностей та ідеалів, високої духовності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васянович Г. Педагогічна етика : навч.-метод. пос. / Г. Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Зязюн І. Естетичні засади розвитку особистості / І. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості : [монографія] / [за ред., передмова та післямова Н. Ничкало]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – С. 14–36.
4. Зязюн І. Життєвий поступ людини у вимірі наукової і культурологічної парадигм / І. Зязюн // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей : зб. мат. VI мист.-пед. читань пам'яті проф. О. Рудницької. – Чернівці : Зелена Буковина, 2010. – С. 15–24.
5. Культурологія: українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / [М. Закович, І. Зязюн, О. Семашко та ін.; за ред. М. Заковича]. – К. : Знання, 2004. – 567 с.
6. Масол Л. Класифікація компетентностей як результату загальної мистецької освіти / Л. Масол // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти : зб. мат. наук.-метод. сем. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – С. 23–24.

Процюк В. Культурологічні аспекти підготовки майбутнього вчителя...

7. Музальов О. Культурологічне становлення особистості майбутнього фахівця у процесі навчально-виховної діяльності / О. Музальов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. – № 3. – С. 183–191.
8. Отич О. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти : [монографія] / О. Отич // [за наук. ред. І. Зязюна]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2008. – 440 с.
9. Отич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : теоретичний і методичний аспекти : [монографія] / О. Отич // [за наук. ред. І. Зязюна]. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – 752 с.
10. Філіпчук Г. Філософія екологічної освіти сталого розвитку : [монографія] / Г. Філіпчук. – Чернівці : Зелена Буковина, 2012. – 460 с.

REFERENCES

1. Vasjanovych G. Pedagogichna etyka : navch.-metod. pos. / G. Vasjanovych. – L'viv : Norma, 2005. – 344 s.
2. Goncharenko S. Ukrai'ns'kyj pedagogichnyj slovnyk / S. Goncharenko – K. : Lybid', 1997. – 376 s.
3. Zjazjun I. Estetychni zasady rozvytku osobystosti / I. Zjazjun // Mystectvo u rozvytku osobystosti : [monografija] / [za red., peredmova ta pisljamova N. Nychkalo]. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2006. – S. 14–36.
4. Zjazjun I. Zhyttjevyj postup ljudy ny u vymiri naukovoї i kul'turologichnoi' paradygm / I. Zjazjun // Pedagogichna majsternist' jak systema profesijnyh i mystec'kyh kompetentnostej : zb. mat. VI myst.-ped. chytan' pam'jati prof. O. Rudnyc'koi'. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2010. – S. 15–24.
5. Kul'turologija: ukrai'ns'ka ta zarubizhna kul'tura : navch. posib. / [M. Zakovych, I. Zjazjun, O. Semashko ta in.; za red. M. Zakovycha]. – K. : Znannja, 2004. – 567 s.
6. Masol L. Klasyfikacija kompetentnostej jak rezul'tatu zagal'noi' mystec'koi' osvity / L. Masol // Teoretychni ta metodychni zasady neperervnoi' mystec'koi' osvity : zb. mat. nauk.-metod. sem. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2007. – S. 23–24.
7. Muzal'ov O. Kul'turologichne stanovlennja osobystosti majbutn'ogo fahivcja u procesi navchal'no-vyhovnoi' dijal'nosti / O. Muzal'ov // Pedagogika i psihologija profesijnoi' osvity. – 2009. – № 3. – S. 183–191.
8. Otych O. Mystectvo u rozvytku indyvidual'nosti pedagoga: istorychnyj i metodologichnyj aspekty : [monografija] / O. Otych // [za nauk. red. I. Zjazjuna]. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2008. – 440 s.
9. Otych O. Mystectvo u systemi rozvytku tvorchoi' indyvidual'nosti majbutn'ogo pedagoga profesijnogo navchannja : teoretychnyj i metodychnyj aspekty : [monografija] / O. Otych // [za nauk. red. I. Zjazjuna]. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2007. – 752 s.
10. Filipchuk G. Filosofija ekologichnoi' osvity stalogo rozvytku : [monografija] / G. Filipchuk. – Chernivci : Zelena Bukovyna, 2012. – 460 s.

Статтю подано до редакції 26.02.2015 р.